

Zaterdag 9 februari 2019

TivoliVredenburg - Grote Zaal - 20.00 uur

INSOMNIO

The Yellow Shark

Ulrich Pöhl, dirigent

Frank Zappa 1940 - 1993

The Yellow Shark (1993)

Intro

Dog Breath Variations

Uncle Meat

Outrage at Valdez

Times Beach II

III Revised

The Girl in the Magnesium Dress

Be-Bop Tango

Food Gathering in Post-Industrial America, 1992

Pauze

Ruth Is Sleeping

Amnerika

None of the Above

Pentagon Afternoon

Questi Cazzi Di Piccione

Times Beach III

Food Gathering in Post-Industrial America, 1992

Welcome to the United States

Pound for a Brown

Exercise #4

Get Whitey

G-Spot Tornado

Muziek van blad, maar elke keer anders

Voor Frank Zappa was klassieke muziek 'het geluid van de opgewarmde dood'. Hij was zelf componist (en gitarist, bandleider, tekst-dichter en filmmaker); alleen al door de stapels bladmuziek die hij zijn bandleiden voorzette, onderscheidde hij zich in de jaren zestig en zeventig van andere rock-iconen. Maar bij zijn optredens reanimeerde hij nooit een eerder afgeleverde versie; zijn composities klonken elke keer anders. 'Frank was de laatste om te zeggen: laten we dit stuk net zo spelen als de vorige keer', vertelde gewezen Zappa-toetsenist George Duke in een interview. 'Hij wilde dat zijn muziek groeide.' Elk stuk was - of werd ter plekke - aangepast aan

de onderhavige bezetting, de eigenaardigheden van de bandleiden en de tijdgeest. Een compositie was nooit een voltooid product, maar iets plastisch: boetseerwerk waarin je steeds nieuwe duimafdrukken tegenkomt. Op de hoes van zijn debuutalbum *Freak Out* (1966) parafraseerde hij dan ook een uitspraak van de modernist Edgar Varèse: 'The present day composer refuses to die!'

Inmiddels, ruim een kwart eeuw na Zappa's verscheiden, is hij zelf een klassieker geworden. Maar aan het 'opwarmen' van zijn muziek stellen zijn nabestaanden strenge eisen: die mag alleen 'in Zappa's geest' worden uitgevoerd. Het is erfgoed dat om respect vraagt, in Zappa's niet altijd even respectvolle geest; hij was in alles een satiricus die van alles satire maakte.

Georganiseerde chaos

Frank Zappa, Amerikaan met Italiaanse, Griekse en Arabische voorouders, begon zijn muziekcarrière als drummer en gitarist in schoolbands. Tegelijkertijd ontwikkelde hij een vroege belangstelling voor de muziek van Varèse, Webern en Igor Stravinsky - en, opmerkelijk genoeg, voor de Puccini-opera's in de platenkast van zijn Italiaanse grootouders. Niet gehinderd door muziekhistorische kennis maakte hij geen onderscheid tussen rock 'n roll, doo-wop en avantgarde-componisten: 'To me it was all good music.' Zijn eerste orkeststuk componeerde hij op zijn veertiende, maar er gingen decennia overheen eer hij als componist werd erkend; de gezaghebbende *New Grove Dictionary of Music and Musicians* vermeldde hem pas in de editie van 2001.

Tot 1988 leidde hij bands waarvan de samenstelling voortdurend veranderde. Met de Mothers of Invention brak hij internationaal door, maar die naam dekte diverse line-ups en werd in 1975 vervangen door het allesomvattende 'Zappa'. Onder dat parool maakte hij platen, films, tournees en scenario's. 'Componeren is een ordeningsproces, op wat voor gebied dan ook', liet hij in het door hem geautoriseerde *Real Frank Zappa Book* optekenen. 'Geef me gewoon maar iets en ik orden het voor je.'

'Georganiseerde chaos', specificeerde bandlid George Duke later. Hij moest het notenmateriaal dat Zappa hem voorzette met een rockabilly-benadering kunnen spelen, of funky of als een Weense wals. Speciale voorkeur bij dit soort stijlexercities ging uit naar stijlen waaraan Zappa zelf een hekel had, want er moest gelachen worden.

In de voetsporen van Rembrandt

Hoe chaotisch ook, er zijn genoeg terugkerende elementen die houvast bieden. Onder de noemer 'conceptual continuity' grossierde Zappa in vertrouwde thema's die 'puur dienen om van "de collectie" een eenheid te maken'. Groupies, stofzuigers, hamburgers, zweetvoeten, fellatio - ze behoren tot de vaste ornamenten van Zappa's universum. Zelf vergeleek hij het met de manier waarop Rembrandt aan al zijn kleuren bruin toevoegde om een typische, persoonlijke look te creëren. Zappa's creaties, als door een confettikanon afgeschoten, is één gigantisch opus.

Wat je over de hele linie van zijn output vindt, bijvoorbeeld, is de weigering om klakkeloos conventies over te nemen. De klassieke harmonieleer (aldus *The Real Frank Zappa Book*) zit vol 'weerinwekkende conventies om aan de amusementsbehoefte van overleden pausen te voldoen'. Schönbergs 'twaalftoonsgedoe' was even receptmatig en dus even verwerpelijk. En natuurlijk gold dat ook voor al die verpletterende clichés uit de lichte muziek.

Hoewel hij mikte op amusement, is zijn oeuvre een langgerekte roep om alertheid: geen drugs, gebruik je stemrecht, massagedrag is stomp-zinnig, laat je geen oor aannaaien - de songteksten, hoesteksten en interview-uitspraken zijn gepekeld in dit soort stimulansen. Met de muziek zelf is het niet anders: die saboteert vrolijk een op love-songs draaiende commercie en zit vol tegendraadse, onregelmatige ritmes ('want mensen willen nu eenmaal dansen of marcheren'). Behalve het publiek moesten ook de musici scherp blijven; op het podium doorbrak hij de speelroutine met wat hij 'AAAFNRAA' noemde ('Anything Anytime Anyplace For No Reason At All'): onverwachte instructies die een ingezet nummer een totaal andere koers gaven.

Zappa-drill: notendiscipline en improvisatie

In de loop van de jaren tachtig vertrouwde Zappa zijn muzikale ideeën steeds vaker toe aan zijn synclavier, een veredelde sequencer/synthesizer die alles kon realiseren wat voor een live spelende band te complex was. De 'computermuziek' die daaruit resulteerde werd door veel vroegere fans bekritiseerd; Zappa zelf was blij dat hij menselijke onvolkomenheden uit zijn muziek kon weren. Toch voelen heel wat ensembles zich door de extreme speeleisen uitgedaagd.

Zappa's eigen toenadering tot het 'klassieke circuit' leidde tot de ene teleurstelling na de andere. In 1971 voelde het Royal Philharmonic Orchestra zich 'misbruikt' voor Zappa's film *200 Motels*. Een project van het Holland Festival in 1981 ontaarde in ruzie (over geld), in de samenwerking met het London Symphony Orchestra twee jaar later veegde hij de vloer aan met de accuratesse van de musici. Zelfs over de uitvoeringen van Pierre Boulez met zijn Ensemble InterContemporain was Zappa niet tevreden. Maar over het Yellow Shark-project met Ensemble Modern in 1991 - kort voor zijn dood - was Zappa wél tevreden, mede omdat hij ditmaal zelf zijn typische band-benadering op klassieke musici kon loslaten. De 'Zappa-drill' vergde enerzijds een strenge notendiscipline, anderzijds bereidheid tot bizarre improvisaties, op Zappa's instructies. *The Yellow Shark* was Zappa's laatste woord als compo-nist/bandleider en legt een hoge lat voor elk ensemble dat zich eraan waagt. *Insomnio* doorstond deze vuurproef in 2013 en speelt op dit concert een geactualiseerde versie: stukken die niet eerder beschikbaar waren zijn toegevoegd en de vereiste improvisaties zijn aan de huidige tijdgeest aangepast.

Michiel Cleij

Insomnio

fluit: **Jana Machalett**

hobo: **Matteo Costanzi**

klarinet: **Lars Wouters van den Oudenweijer**

basklarinet: **Ainhoa Miranda**

fagot: **Stefanie Liedtke**

hoorn: **Joeri de Vente, Jenneke de Jonge**

trompet: **Ales Klançar, Floris Onstwedder**

trombone: **Jan Bastiani**

bastrombone: **Chiel Volman**

tuba: **Janne Matias Jacobsson**

mandoline: **Martine Sikkenk**

harp: **Sabien Canton**

gitaar: **Nelleke ter Berg**

piano: **Pauline Post, Laura Sandee**

slagwerk: **Sven Hoscheit, Diego Espinosa, Marianna Soroka**

viool: **Maria-Paula Majoor, Maria del Mar**

altviool: **Siebe Visser**

cello: **Charles Watt**

contrabas: **Julián Sarmiento**

Eva Scheffers & Danny Boom, dans - Static

Idske Bakker, regie

Sjeng Schupp, animaties

Arjan van Asselt, geluid

Insomnio, in 1997 opgericht door Ulrich Pöhl en Idske Bakker, presenteert verrassend nieuw werk tegen een achtergrond van 20ste-eeuws repertoire. *Insomnio* wordt geroemd vanwege haar aanstekelijke en virtueuze spel, waarbij met grote passie complexe partituren inzichtelijk worden gemaakt voor publiek. Vanuit de overtuiging dat hedendaagse muziek een belangrijke levensader is voor de klassieke muziekpraktijk, voert *Insomnio* werk van tijdgenoten uit. De allernieuwste muziek plaatst het ensemble naast ijkpunten uit het gerenommeerde 20ste-eeuwse repertoire, van Mahlers Vijfde Symfonie tot partituren waarvan de inkt nog nat is. *Insomnio* stond de afgelopen jaren op diverse podia voor actuele muziek in binnen- en buitenland. Het ensemble was te horen op festivals in o.a. Engeland, Duitsland, Spanje, Indonesië, Zuid-Afrika en China. Hun eerste cd, *Insomnio*, won in 2011 de Preis der Deutschen Schallplattenkritik. De cd *Pierrot to Marteau* verscheen een jaar later, tegelijk met een dvd met een documentaire over de samenwerking van het ensemble met Pierre Boulez. *Insomnio* bestaat uit een vaste kern van achttien solisten (strijkers, hout- en kopers- blazers, piano, slagwerk en tokkelinstrumenten) en wordt geleid door dirigent Ulrich Pöhl. Het ensemble heeft Utrecht als thuis- en uitvalsbasis.

Ulrich Pöhl, geboren te Bielefeld (Duitsland), studeerde slagwerk en directie. Hij is gespecialiseerd in het uitvoeren van 20ste en 21ste-eeuwse muziek en bracht meer dan 300 nieuwe composities in première. Zijn eerste cd, met werk van o.a. Francesconi en Tien-suu won de Preis der Deutschen Schallplattenkritik. Als slagwerker wij hij in 1994 prijswinnaar in de Duitse nationale competitie voor Jonge Musici 'Jugend Musiziert'. Na de middelbare school vervolgde hij zijn studies aan het Conservatorium van Amsterdam. Gedurende deze tijd speelde hij met diverse Nederlandse orkesten, zoals het Koninklijk Concertgebouw Orkest en het Radio Kamerorkest onder dirigenten als Pierre Boulez, Nikolaus Harnoncourt, Peter Eötvös, Leonard Slatkin, Mstislav Rostropovitsj en Ricardo Chailly. Als solist was hij tevens prijswinnaar van de Vriendenkrans van het Koninklijk Concertgebouw en kreeg hij de Zylidian International Award voor zijn inzet voor moderne muziek. Sinds 2005 is hij dirigent van *Insomnio*. Hij dirigeerde daarnaast ensembles en orkesten in heel Europa, Zuid-Afrika, Indonesië, China en de Verenigde Staten.

Het volgende concert met Insomnio

Zondag 17 februari: Grote Zaal - 16.00 uur

Utregs Requiem: levensverhalen op muziek